

Kautokeino-opprøret

Kautokeino-opprøret er en film om foranledningen til opprøret som over 50 samer stod bak i 1852. Samene drepte lensmannen og handelsmannen i Kautokeino, og slo ned både prest og andre beboere der. I rettsaken etterpå ble sytten kvinner og elleve menn dømt, og to av opprørerne ble halshugd.

Filmen forteller om samenes situasjon før opprøret. Inspirert av den svenske predikanten Læstadius, etablerer de egen handelsvirksomhet og egen religiøs virksomhet. For handelsmannen i Kautokeino og presten betyr dette liten omsetning og tomme kirker. Presten, som er øverste myndighet på stedet, svarer med å arrestere hovedmennene bak virksomheten. Dermed lammes også selve eksistensgrunnlaget for samene: Uten mennene klarer de ikke å passe på reinen som de lever av. Rettsaken som følger med idømmelse av lengre fengelsopphold for enkelte og betaling av rettsomkostninger, får samene til å gjøre opprør mot myndighetene.

REGISSØREN

Regissøren Nils Gaup (f. 1955) har arbeidet med denne filmen helt siden 1970-tallet. Han er selv født i Kautokeino, og hovedpersonen i filmen, Elen Aslaksdatter Skum, var tippoldemoren hans. Likevel var det ikke mye han fikk vite om Kautokeino-opprøret under oppveksten. For familien hans var det mye skam forbundet med historien, og derfor snakket de sjelden om det: Tippoldemoren var ingen helt. Hun ble dømt for drap, og skulle halshugges. Dommen ble omgjort til livvarig fengsel, og i 1867 slapp hun ut etter benådning.

På 70-tallet tok Nils Gaup skuespillerutdanning ved Statens Teaterhøgskole. Han var med på opprettelsen av det samiske teatret Beaivváš Sámi Teáhter i 1981, og ble siden filmregissør. Hans første film var kjempesuksessen *Veiviseren* (samisk tittel: *Ofelas*) i 1987. Siden har han laget kinofilmene *Håkon Håkonsen* (1990), *Hodet over vannet* (1993), *Tashunga* (1996) og *Misery Harbour* (1999). Men

allerede i *Veiviseren* hadde han lagt inn en peker mot *Kautokeino-opprøret*. Før filmen starter ser vi en øks som hugger. Det er øksen som hugger over halsen på to av opprørerne fra Kautokeino i 1852.

NILS GAUP OM FILMEN

Nils Gaup er særlig opptatt av to ting ved filmen om Kautokeino-opprøret: Det ene er at filmen skal kunne sees på som en sannferdig rekonstruksjon av årsaken til Kautokeino-opprøret:

- For meg er foranledningen viktigst, ikke selve mordet. Jeg er som en etterforsker som forsøker å finne ut hvorfor det skjedde. Hvem var det som var skyld i mordet? Hva drev morderne til å gjøre det? (1)

Det andre er at filmen ikke kunne være en "Hollywood-aktig" heltehistorie: - Det er ingen helter i denne

Filmstudieark

Forfatter: Per Terje Naalsund

Fag: Mediekunnskap ,
Samfunnsfag

Tema: Historie, Konflikt/krig og menneskerettigheter,
Kultur møter/-konflikter, Politikk og samfunn

Fakta

Originaltittel: Kautokeino-opprøret

Regi: Nils Gaup

Roller: Anni-Kristiina Juuso, Aslat Mahte Gaup, Mikkel Gaup, Nils Peder Gaup, Mikael Persbrandt, Bjørn Sundquist, Sverre Porsanger, Peter Andersson, Michael Nyqvist, Jørgen Langhelle, Nikolaj Coster-Waldau, Stig Henrik Hoff

Manus: Nils Gaup, Nils Isak Eira, Reidar Jönsson, Pelone Wahl

Genre: Drama

Nasjonalitet: Norge

Språk: Samisk

Produksjonsselskap: Rubicon

Lengde: 1 t. 36 min.

Distribusjon: Sandrew Metronome

Produksjonsår: 2007

Aldersgrense: 11 år

Filmplakat:

historien. Jeg har ikke villet lage en myte av en veldig tragisk historie. Det ville vært å bruke noens tragedie for å lage en så populær film som mulig, forteller han. (2)

Han mener også at Kautokeino-opprøret kan gi innsikt i aktuelle politiske konflikter: - For meg er det viktig å gjøre denne saken kjent og få i gang diskusjoner. Jeg vil vise hva som skjer når folk blir drevet til avmakt. Så lenge vi gjør det med folk, vil de svare med irrasjonelle handlinger. Det er irrasjonelt å drepe medelevene sine på skolen. Det er irrasjonelt å ta sitt eget liv for en sak. Men dette hender dersom folk ikke får kontroll over sitt eget liv og du ikke får være mennesket du er. (3)

Filmen har også et budskap om hvor viktig det er å akseptere og forstå folks egen tro: - I dag ser vi en polarisering av verden. De som begår irrasjonelle handlinger er de fattigste; de som nedkjemper terrorister er de rike i verden. For å unngå denne polariseringen, må vi akseptere folks tro og ikke prøve å nedkjempe den. Hvis ikke, vil de vende denne troen mot undertrykkerne, sier Nils Gaup. (4)

(Kilde: Undertegnede intervjuet Nils Gaup 23.11. 2007.)

OPPGAVER TIL FILMEN

Filmen kan knyttes til sentrale kunnskapsmål i læreplanen i samfunnsfag og historie. Filmen er også relevant for arbeid med filmatiske virkemidler i norskfaget.

På **ungdomsskolen** er det mest aktuelt å ta opp kritisk vurdering av kilder og "hvordan ulike kilder kan framstille historien ulikt"; og ellers bruke filmen i arbeid med samenes kultur og drøftinger av "forholdet deres til storsamfunnet". Filmen kan også belyse temaer som "imperialisme og avkolonialisering".

På **videregående skole** står kritisk kildebruk sentralt i historisk metode i vg2 og vg3. I historie for vg3 kan filmen dessuten brukes som en av flere framstillinger av samme hendelse, både når elevene skal "utforske ulike korte historiske framstillinger av en og samme hendelse, og diskutere forfatterens valg av innfallsvinkel og spørsmålsstilling; og når de skal "gi eksempler på kontroversielle historiske emner og drøfte motstridende årsaksforklaringer til en historisk hendelse". Filmen gir også materiale for å jobbe med samenes stilling i Norge. I historie for vg3 skal elevene "gjøre rede for den norske nasjonalstatens politikk overfor urfolk, nasjonale og etniske minoriteter på 1800- og 1900-tallet, og diskutere noen konsekvenser av denne politikken".

Dette filmstudiearket presenterer noen forslag til oppgaver klassen kan jobbe med. Læreren bør selv velge ut oppgavene som passer til klassens arbeid. En del av oppgavene under punkt 2 og 4 passer best for videregående skole.

1. INNLEDENDE SAMTALER OM FILMEN

De fire uttalelsene til Nils Gaup om filmen, som er gjengitt ovenfor, er et godt utgangspunkt for å snakke om filmen. Gjennom diskusjoner av disse temaene kan klassen komme til enighet om hva filmen handler om og hvilken aktualitet den har i dag.

- 1) Se på filmen som et resultat av Gaups "etterforskning": Hvem gir filmen skylda for opprøret, og hva var det som drev morderne til å begå drapene?
- 2) Hva kan menes med en "helte-historie"? Kunne Kautokeino-opprøret vært fortalt som en heltehistorie (eller actionfilm)? Hvordan måtte en slik film vært oppbygd?
- 3) Hva mener han med "irrasjonelle handlinger", "kontroll over sitt eget liv" og "å være det mennesket du er"? Kan dere forklare handlingen i filmen utfra disse begrepene? Kan dere forklare andre hendelser (i nærmiljøet, i historien, i dagens politikk) med hjelp av dem?
- 4) Hva slags polarisering av verden er det trolig at han viser til? På hvilken måte spiller religion en rolle i konflikter i verden i dag? Kan dere finne eksempler på at folks religion ikke aksepteres i dag?

2. KILDEKRITISKE OPPGAVER

Om arbeidet med filmen forteller Nils Gaup at han som filmskaper ønsker å få folk til å se det fra menneskenes synsvinkel. Han har lest alt materialet som hører til saken, men med den holdningen at det er seierherrene som styrer historien. De offentlige dokumentene er skrevet av dem som "vant" kampen, og gjengir dermed deres synsvinkel og behov for å rettferdiggjøre deres egne handlinger.

Hovedpersonen i filmen, Elen Aslaksdatter Skum, skrev ingenting selv. Men to av dem som satt sammen med henne i fengsel skrev ned opplevelsene sine. Og da Nils Gaup leste disse, oppdaget han at begge to stopper brått, og den ene av dem midt i en setning: - Resten ble konfiskert, det er jeg sikker på. Fengselsledelsen må ha tatt sidene, sier han.

Denne oppdagelsen fikk ham til å ane at det var en historie her som ikke ble fortalt. Sammen med Nils Isac Eira, reindriftssame og forsker, prøvde han å rekonstruere virkeligheten for en reindriftssame, og spurte: Hvis vi hadde ansvaret for en siida i dag, høst og vår, hva ville vi vært i stand til å gjøre? - Skulle de anklagede ha fått gjort det de ble anklaget for, måtte de ha vært overmennesker, forteller han.

- Det er stor forskjell på å lage film og skrive en avhandling. En filmskaper må akkurat som en vitenskapsmann gå til kildematerialet, til teorier og forskning. Men så må filmskaperen gå videre og se på menneskene og finne ut: Hvordan levde de og hvordan omgikk de hverandre? forteller Nils Gaup om metoden sin.

Primærkildene for *Kautokeino-opprøret* er aktørenes egne fortellinger og fortolkninger av hendelsene. Film blir en sekundærkilde, som bygger på disse primære kildene og andre sekundære kilder. Særlig påvirket er den av Nellejet Zorgdragers avhandling: "De rettferdiges strid" (se under), som regnes som den grundigste gjennomgåelsen av hendelsene.

a) Sammenlign filmfortellinga med andre fortolkninger som dere har tilgjengelig. Se særlig i læreboka i samfunnsfag/historie om det står noe om Kautokeino-opprøret der. Se også større historieverk og leksika. Se gjerne kildene under også.

Primærkilder:

Statsarkivet i Tromsø har lagt ut avhør og domsavgisler fra Kautokeino-opprøret digitalt på nettet. Se:

<http://www.arkivverket.no/kautokeino-opprøret>

Sekundærkilder:

Olav Nordrå: Rød høst, Sivle forlag, Oslo 1978. En roman om opprøret.

Idar Kristiansen: Korstog mot Kautokeino, Grøndahl, Oslo 1970. En roman om opprøret.

Reidar Hirsti: Sameopprøret, Gyldendal, Oslo 1994.

Den vitenskapelige avhandlingen til Nellejet Zorgdrager: Nellejet Zorgdrager: De rettferdiges strid, Vett & viten, Oslo 1997.

(For en oppsummering og intervju med henne: Se <http://tux1.aftenposten.no/bakgr/970505/kronikk.htm> og <http://www.dagogtid.no/arkiv/1997/16/>)

Førsteamanuensis Roald E. Kristiansen ved Institutt for religionsvitenskap v/ Universitetet i Tromsø har skrevet denne oppsummeringen av Kautokeino-opprøret: <http://www.love.is/roald/kautokeino1852.htm>

b) Hvilke årsaker trekker filmen fram som sentrale for Kautokeino-opprøret? Hvordan stemmer disse overens med årsakene som er nevnt i de andre kildene du har sett på?

c) Nils Gaup bruker begrepet "seierherrenes historie" om rettsaksdokumentene i saken. Vurder både filmen og de andre kildene du har sett på i lys av dette begrepet.

d) Filmene er en fortelling, mens de andre kildene består av forklaringer, diskusjoner og argumenter. Disse kildene er verbale, mens filmen er audio-visuell, dvs. består av lyd og bilde. Hvilke fordeler og ulemper er det ved film som formidling av historie? Diskuter.

e) Filmene er formet som Elen Aslaksdatter Skums fortelling av historien til sin sønn. I følge Nils Gaup tok hun på seg skylden for det som skjedde. Flere andre vitneforklaringer fra saken støtter opp under at det var hun som startet opprøret.

I begynnelsen av filmen sier hun til sønnen på filmen (i voice-over): "Men nå som du er voksen, vil jeg fortelle deg hvorfor det hendte slik at du forstår og husker." Diskuter om filmen forklarer godt nok årsaken til at hun ledet opprøret, eller om det blir en rest av "irrasjonell handling" tilbake?

f) Hva sier de andre kildene som du har tilgang til, om Elen Aslaksdatter Skums rolle i saken? Hvilket inntrykk gir de av hennes rolle sammenlignet med det inntrykket filmen gir?

g) Vurder i hvilken grad både film og andre kilder betrakter opprøret som en kollektiv eller individuell handling?

h) Diskuter om filmen har påvirket synet ditt på årsaken til Kautokeino-opprøret? Ta gjerne for deg en annen kilde tekst og pek på deler av denne teksten som filmopplevelsen får deg til å stille spørsmål ved, eller som filmopplevelsen har fått deg til å bli enda mer interessert i?

3. SAMENES RETTIGHETER PÅ 1850-TALLET &

forholdet mellom det samiske samfunnet og det norske samfunnet for øvrig

a) Hvilket inntrykk gir filmen av samenes

- rettsikkerhet
- rettigheter til handel
- religiøs virksomhet
- selvbestemmelse

på 1850-tallet?

b) I Roald E. Kristiansens gjennomgang av saken, oppsummerer han høyesteretts vurdering av hendelsen på følgende måte: "opprørerne hadde vist et graverende uttrykk for det hat og den hevnløst som man antok underklassen følte overfor den siviliserte verden. Man ga eksempler på tilsvarende uroligheter som hadde funnet sted andre steder, og så på opprøret som et forsøk på å tilrane seg rettigheter og undergrave den offentlig ro og orden som ikke kunne tolereres i sivilisasjonens navn. Man var lite interessert i de bakenforliggende motiver og mulige konflikter i det samiske samfunnet, men konsentrerte seg om å dømme på en slik måte at det ville virke avskrekkende på mulige nye opprør."

- Hva mener du skal forstås med "sivilisasjon" i denne sammenhengen? Hvilke representanter fra "sivilisasjonen" kommer i berøring med samenes virksomhet i filmen? Hvordan vil du betegne de forskjellige representantenes oppførsel. Er det noen som skiller seg ut i negativ eller positiv retning?

c) Fornorskningspolitikken som ble utøvet mot samene forsterket seg etter Kautokeino-opprøret. Roald E. Kristiansen sier at "det kan muligens hevdes" at dette skyldes at "storsamfunnet søkte å gardere seg mot lignende opprør i fremtiden". Hva menes med fornorskningspolitikken, og hva innebar den?

En grundig gjennomgang av fornorskningen av samene er gitt av Henry Minde, professor i historie ved Universitetet i Tromsø, og trykt i Svein Lund (red.): Sámi skuvlahistorjá1/Samisk skolehistorie 1, Davvi Girji, 2005. Artikkelen er tilgjengelig på nettet: <http://skuvla.info/skolehist/minde-n.htm>

4. FILM SOM REKONSTRUKSJON

Filmen er ikke som vitenskapelige avhandlinger en presentasjon og diskusjon av primærkildene, men heller en rekonstruksjon.

Til en rekonstruksjon stiller vi vanligvis krav om at den "må bygge på pålitelige kilder og anerkjente metoder og være åpen om eventuelle usikre tolkninger.

Leseren skal vite hvor fortelleren befinner seg, hvordan han forholder seg til historien, og hvordan han har arbeidet med fortidens kilder." (Jo Bech

Karlsen, Åpen eller skjult. Råd og uråd i fortellende journalistikk, Universitetsforlaget, 2007, s. 160-161.)

Oppgaver:

a) Jo Bech-Karlsen stiller seks krav til rekonstruksjoner i sitatet over. De seks kravene er:

- bygge på pålitelige kilder
- bygge på anerkjente metoder
- være åpen om eventuelle usikre tolkninger
- klarhet i hvor fortelleren befinner seg
- klarhet i hvordan fortelleren forholder seg til historien
- åpenhet om hvordan han har arbeidet med fortidens kilder

Kravene gjelder både i journalistikk og i historieskrivning. Men på film er de ikke selvsagte. I hvor stor grad imøtekommer filmen til Nils Gaup disse 6 kravene, så langt du kan bedømme?

b) Hvilken posisjon synes du Nils Gaup inntar til Kautokeino-opprøret med denne filmen? Tre sentrale spørsmål å diskutere i den forbindelse er:

- Virker filmen troverdig?
- Synes dere vinklingen hans av stoffet lar seg forsvare?

- Er filmen presis i omgangen med stoffet?

5. FILMENS FORM

For et yngre publikum kan sjangeren til filmen synes uvanlig. Ungdom er mest vant til actionfilmer og romantiske komedier. Også filmer med historisk bakgrunn blir ofte fortalt i disse sjangrene for å appellere til større publikumsgrupper. Bare tenk på f.eks. *Braveheart* (action) eller *Shakespeare in Love* (romantisk komedie). Med *Kautokeino-opprøret* har Nils Gaup bevisst valgt ikke å gjøre dette. Som han selv sier: - Det er ingen helter i denne historien. Jeg har ikke villet lage en myte av en veldig tragisk historie.

Kautokeino-opprøret er et kontroversielt tema for en film. For samebefolkningen skapte opprøret en vanskelig situasjon, der de ble sett på som skyldige av det norske storsamfunnet, mens de selv opplevde seg som offer, både forut for drapene og særlig etter rettsakene. Hvis det stemmer at Kautokeino-opprøret forsterket sanksjonene mot og fornorskingen av samene, så er dette opprøret kimen til en tragisk historie for samene.

I stedet for å oppnå selvstendighet, ble de bare enda mer undertrykket. I både rettsaken, høyesterettsdommen og den etterfølgende historieskrivningen ble opprørerne frakjent rasjonelle motiver for handlingene sine. Først 100 år etter opprøret, begynte det å komme forklaringer på opprøret som så på det som et resultat av undertrykking (Se Roald E. Kristiansens gjennomgang). Da Nils Gaup gikk i gang med filmen, ble også han bedt om å ikke rippe opp i gamle sår og la saken ligge. Det var derfor en utfordring for Nils Gaup å finne en form på filmen som gjør den så sannferdig som mulig, slik at ingen kan anklage ham for å forfalske eller forvrengte historien.

Sammenligner man *Kautokeino-opprøret* med *Veiviseren*, den andre filmen fra samiske forhold fra Nils Gaup, så er det store forskjeller. For Nils Gaup har statusen til historiene vært utslagsgivende. *Veiviseren* er basert på en legende, mens *Kautokeino-opprøret* er en virkelig hendelse. En legende eller myte har allerede fortellingens form, og derfor handlet filmatiseringen av denne i stor grad om å tilrettelegge den for filmmediet. Gaup valgte da å la *Veiviseren* bli en action-preget film med én klar hovedperson, der spenningsoppbygging ble vektlagt.

I den typiske heltehistoria lever den kommende helten i et trygt samfunn. Så trenger skurker seg inn, og truer med å overta styringa over hele samfunnet. Helten løsriver seg fra fellesskapet og tar opp kampen på egen hånd. Etter en hard kamp, vinner han over skurkene og gjenoppretter ro og orden i samfunnet.

Varianter av denne grunnhistorien finner vi i de mest populære filmene slik som *James Bond*, *Ringenes herre*, *Harry Potter* osv. I *Veiviseren* har tsjudene massakrert familien til Aigin. Aigin drar da til den nærmeste andre sameleiren, for å slå seg sammen med dem. Der er de uenige om hva de skal gjøre: enten flykte eller ta opp kampen. Aigin vil ta opp kampen og får med seg noen av de andre. Da tsjudene kommer, dreper de alle gjenværende samer unntatt Aigin og sjamanen. Aigin tilbyr seg å lede tsjudene til de andre samene, men har en baktanke med det: Han vet om et farlig område, og lokker dem i en felle. Tsjudene faller utenfor et stup, og ro og orden er gjenopprettet.

Sympati-skapende film

Kautokeino-opprøret har ikke i utgangspunktet noen fortellende form. Det er en rekke hendelser med mange forskjellige aktører og perspektiver som må kjedes sammen. Den tragiske utgangen av historien, passer ikke inn i mønsteret for action-sjangerens heltehistorier: Å bygge opp spenning fungerer bare om denne spenningen til slutt blir forløst ved at helten endelig klarer oppgaven.

Hvor filmens synsvinkel skal ligge var heller ikke selvsagt. I det første manuset Gaup jobbet med, var det Aslak Hætta, som presten ga hovedskylden for opprøret, som var i sentrum for filmen. Men for Gaup var det ikke opplagt at han var tilstrekkelig involvert i historien. Historiens tråder samles bedre med Elen Aslaksdatter Skum, som selv mente hun hadde hovedskylden, i hovedrollen.

Som hovedperson er hun likevel ikke så tydelig som det f.eks. Aigin i *Veiviseren*. Hun blir aldri stående helt alene som Aigin, med unntak for når hun flykter unna lensmannens arrest. De andre samene støtter opp under den religiøse virksomheten hennes; de hjelper henne med innsamlingen av flokken når mannen hennes er fengslet; og de blir med henne når hun ønsker å dra til Kautokeino for å ta et oppgjør med lensmannen. Hun handler sjelden helt på egen hånd. Typisk er det som skjer i handelshuset i begynnelsen av filmen. Hun kommer dit og forsøker å hente varene som hun trenger. Men siden mannen hennes er i gjeld til handelshuset, får hun ikke ut varene. Hun får først hjelp av mannen sin, Matthis. Men da han blir slått ned, roper hun på Aslak, som griper inn og tilbyr seg å betale varene for dem.

I stedet for å vektlegge spenningsoppbygging, er *Kautokeino-opprøret* oppbygd med tanke på å skape sympati. Handelsmannens oppførsel mot Elen og mannen får publikum til å ta deres parti. Ved å la en annen (Aslak) også reagere på urettferdigheten, blir tilskuernes oppfatninger bekreftet. Hjelpen hans gjør at tvisten

mellom Elen og handelsmannen forstørres til å bli en konflikt mellom samene og øvrigheten. Hadde hun ikke fått hjelp, ville publikum i større grad vært tilbøyelig til å tenke at Elen og mannen selv har skyld i situasjonen. Scenen slutter med at Elen ikke vil ha varene heller. Hun er så provosert av handelsmannen og mennene hans, at hun bestemmer seg for å boikotte handelshuset. Dermed får konflikten mellom samene og øvrigheten i filmen en tilleggsdimensjon av utfordring. Utformingen av scenen har allerede fått tilskueren til å ta parti for den ene parten mot den andre.

Det er derfor ikke uten grunn at Elen stadig får støtte av de andre samene. Det viser at hun ikke handler på egen hånd, men på vegne av de alle sammen. Men like viktig: For publikum blir det langt lettere å tro at hun har rett når hun får støtte av de andre, enn dersom hun stod alene. Og jo mer motstand hun møter fra øvrigheten, desto mer engasjert blir vi i kampen hennes. I stedet for å bygge opp spenning, bygger filmen opp engasjement.

Filmteoretikeren Murray Smith har jobbet mye med hvordan film skaper følelsesmessig respons hos publikum. Han forklarer oppbygging av sympati for personene i en film ut fra om vi gjenkjenner oss i dem, blir kjent med dem og om vi deler verdier med dem. Hvis vi går nærmere inn på dette i Kautokeino-opprøret kan vi forstå mer av oppbyggingen av filmen. (Kilde: Smith, Murray: "Endrede tilstander: karakterer og følelsesmessig respons i film", i: Halvard Fosshem: Filmteori, Pax forlag 1999, s. 256-270.)

a) I hvor stor grad blir vi kjent med personene i filmen: Får vi være med dem i alle slags situasjoner, får vi vite hva de vet og hva de føler? Sammenlign her Elen med presten i filmen. Hvor godt kjent blir vi med Elen? Hvor godt kjent blir vi med presten?

b) Alle filmatiske virkemiddel kan være med på å bygge opp under inntrykket av personene i filmen. Noen kan være mørkt lyssatt, andre lyst. Noen kan spille med lite mimikk, mens andre er svært uttrykksfulle. Noen blir vist i bevegelse og med hele kroppen i bildet. Andre blir kanskje vist bare når de står stille, og ofte med ryggen til kamera. Noen blir vist i åpne landskap, mens andre bare filmes innendørs, i trange rom. I *Kautokeino-opprøret* blir f.eks. Elen første gang vist stående med ansiktet rettet mot kamera mens hun er på vidda. Presten blir vist gående med ryggen mot kamera. Slike presentasjoner påvirker oppfatningen av personene. Hvilke forskjeller la dere merke til i måten samer er filmet på sammenlignet med måten handelsmannen, presten og resten av "øvrigheten" er filmet på?

c) Får vi like stor forståelse for alle parters handlinger? Sammenlign i hvor stor grad filmen forteller om motivet for Elen, Aslak, handelsmannen Ruth og presten Hvoslefs handlinger. Og hva med amtmannens - rettens - avgjørelser?

d) Forståelse for handlinger alene er ikke nok til at vi skal sympatisere med noen. Sympati krever også at vi deler verdier med personene og oppfatter dem som moralsk gode mennesker. Hva slags verdier står Elen og samene for? Hva slags verdier står handelsmannen, lensmannen og presten for?

e) Diskuter hvordan skaper filmen dette inntrykket.

f) Elens kommentarer (voice-over) spiller også en stor rolle for at vi skal forstå Kautokeino-opprøret med "hennes øyne". Ta for deg avsnitt for avsnitt, og avgjør hvilke (retoriske og dramaturgiske) funksjoner kommentarene har i filmen?

ELENS KOMMENTARER (VOICE-OVER) I FILMEN

Jeg kan se deg for meg, selv om jeg ikke var der. Et barn som leter etter sin mor. Underlig å tenke på at det gikk hele 17 år før jeg så deg igjen. Du trodde de kom med meg din mor. Men jeg var ikke der. I stedet fikk du se noe som ikke var ment for dine øyne. Et barn kan ikke forstå sånt. Men nå som du er voksen, vil jeg fortelle deg hvorfor det hendte slik at du forstår og husker. Så du kan fortelle det videre når jeg ikke er mer... Jeg husker godt når det begynte. Jeg kan ennå kjenne kulden i kroppen. For jeg var ofte alene den gang. Din far lovet alltid å komme, men det sorte hus fristet ham for mye.

Læstadi ord festet seg i hjertene og litt etter litt vendte folk seg mot et bedre liv. Men handelshuset gikk ikke lenger så bra fordi nesten alle sluttet å drikke brennevin. Alle ville lese Læstadi skrifter og flere og flere sluttet seg til vår tro. Det var en uvanlig varm sommer. Jeg husker den veldig godt. Solen skinte dag og natt, og gav håp om lysere tider for oss alle.

Vi gikk ikke i kirken slik presten hadde krevd. Han prediket i en tom kirke og vi fortsatte med våre møter. Vi hørte ingenting fra ham den høsten, og da vinteren kom, dro Aslak til Karesuando for å handle inn varer for å selge til folk. Handelen gikk strålende, og ingen trengte å handle hos Ruth mer.

Man kan bli så redd at man blir sint ... til og med på sitt eget barn. Og jeg var redd, for jeg visste ikke hva vi skulle gjøre. Presten trodde at vi nektet å møte i kirken, slik han hadde forlangt og derfor ville han ikke slippe fri våre folk. Men vi hadde ikke tid til å gå i kirken. Vi måtte samle flokken. Jeg fant en del på vidda, men å flytte den alene er ikke lett.

De som hadde holdt folk i fangeskap så lenge uten dom, kunne selv bli dømt. Derfor var rettsaken viktig, ikke

for å dømme oss, men for selv å unngå dommen. Ikke alt er som du tror. Det må du huske.

Det er vondt å tenke på at jeg ikke fikk se deg igjen før etter 17 år. Jeg har tenkt på deg hver dag mens jeg satt innesperret. Jeg vet at det ble stille... At ingen ville snakke om det som skjedde. For noe vil man helst glemme. Men taushet bringer ingen videre. Vi må snakke... prøve å forstå... selv om det noen ganger virker som om livet stopper opp, som om det ikke finnes noe håp lenger.

De forlot oss med håp om bedre tider. Og håpet dør aldri. Det brer seg videre... til nye hjerter ... til nye slekter. Som en vårvind som bærer bud om en varm sommer. Selv om de mistet livet, var det likevel noe de ikke kunne ta fra dem, og det er håpet. Og det har også du, og det må du styrke.

Norsk Filminstitutt

Adresse Oslo: Dronningens gate 16 0152 Oslo, +47 22 47 45 00

Adresse Bergen: Media City Bergen, Lars Hilles gate 30, 5008 Bergen